

ԲԱՆԱՍԱՅՆԵՐԻ ԿԵՆՍԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Մամսուն Կարապետի Բաբայան – ծնվել է 1900թ., Շամշադինի շրջանի Ղուլալի (Այգեձոր) գյուղում, գյուղացու ընտանիքում: Կրթությունը, ինչպես ինքը ներկայացրեց, թերի միջնակարգ: Հին բուլղարի է, մասնակցել է Մայիսյան ապստամբությանը: 1924թ. սկսած Շամշադինի շրջանի պետական ապարատում վարել է տարրեր պաշտոններ, եղել է ՓՕԿ-ի նախագահ, կուսկազմակերպության քարտուղար, կոլտնտեսության նախագահ, գյուղսովետի նախագահ, ԽՍՀՄ մթերումների մինիստրության շրջանային լիագոր: 1961թ. անցել է թոշակի: Բանասացին Բերդում անվստում են ստակախոս, և այդ կոչումը նա լիովին արդարացնում է: Նա գիտի բազմաթիվ խրատակուն գրույցներ, հեքիաթներ, տվանդություններ և հուշապատումներ: 1962թ. բանաստեղծից հեքիաթներ է գրառել ՀՍՄՀ ԳԱ հնագիտության և ազգագրության ինստիտուտի բանահավաք Արագ Կարապետյանը, որոնք տպագրվել են «Հայ ժողովրդական հեքիաթների» VI հասորում: Բանասացը լավ հիշողություն ուներ և նախորդ պատմածներից ոչ մի նյութ չկրկնեց: Լինելով ուշիմ և գրուցասեր մարդ՝ նա մտապահել է տարրեր ժամանակներում լսածները և առիթներ կայանալու դեպքում հաճույքով պատմում է: Նրա պատմածները բանահյուսական մեծ արժեք են ներկայացնում:

Տիգրան Լ-ոնի Բաբայան – ծնվել է 1926թ. հոկտեմբերին, Շամշադինի շրջանի Ղրդի (Արծվաբերդ) գյուղում, գյուղացու ընտանիքում: Հայրը եղել է կարմիր պարսիգտն: Ունի յոթնամյա կրթություն: 1943թ. տեղափոխվում է Բերդ և սկսում է աշխատել նախ որպես ծխապան, սպա՝ կոշկակար, հրշեջ խմբի անդամ, 1957թ. աշխատում է սուկուրի ցանցում¹: Գինարի գյուղում կոշկակար աշխատելու տարիներին ի հայտ է գալիս նրա պատմելու ծիրը, և նա ամեն երեկո պարտադիր մի հեքիաթ է պատմում:

¹ Այստեղ և եետայտու եանդիպող ներկա ժամանակի դրսևորումները պայմանավորված են այն բանով, որ ժողովածուն կազմվել է 1986թ. և այդ պահին բանասացներից շատերը դեռևս ողջ են եղել (ծանոթ. կազմողի):

Բանաստեղծի մանկությունն անցել է բանտայուսական ավանդույթներ ունեցող ընտանիքում: Նրա հայրը, մայրը. պապը՝ Ալեքսան Պետրոսյանը, ու մոր քեռին՝ Ավակիմ Հովակիմյանը, վարպետ բանասացներ էին, որոնք հատկապես ծնունդ ամիսներին հավաքվում և պատմում էին բազմաթիվ գրույցներ, հեքիաթներ և այլ պատմություններ: Բանաստեղծը խորին երկյուղածությամբ է հիշում նաև իր հոգևոր հորն ու ուսուցչին՝ վասպուրականցի բրուտ Արշակ Ռաջոյանին. «Չմեղը կյալիս էր մոտներս նստել, լավ լավ հեքիաթներ էր պատմում, մենք էլ լսում էինք, դե ցահել էինք, ինքն էլ լեզուն քաղցր էր, պատմում էր, մենք կլանված լսում էինք: Դե կամոց-կամաց մենք էլ սովորել ենք»:

Տիգրան Բաբայանն օժտված բանասաց է, պատմում է մեծ ոգևորությամբ: Նրա բանտայուսական երկացանկը խիստ բազմազան է. այն բնագրկում է խաղիկներ, աղոթքներ, հաներուկներ, առած-ասացվածքներ, երգեր, ստեր, գրույցներ, հեքիաթներ: Բանասացը պատմել սկսել է 1950թ., որսիս կանոն թե՛ աշխատավայրում, թե՛ տանը նա միշտ շրջապատված է լինում ունկնդիրների բազմությամբ, որոնց տարիքային ընդգրկումը մեծ է՝ սկսած բանասացի թոռնիկներից, վերջացրած տարեց մարդկանցով: Բանասացն իր երկացանկի պսակը կազմող «Խազոդու հեքիաթը» լսել է պապից՝ Ալեքսան Պետրոսյանից, իսկ «Արա Գեղեցիկ» հեքիաթը՝ վասպուրականցի Արշակ Ռաջոյանից, որը հեքիաթը նրան փոխանցել է հեռակալ խոսքերով. «Տիգրան ջան, տո՛ւ շնորքով տղա ես, քեզ մի հեքիաթ կպատմեմ, որ տո՛ւ հիմնական հիշես»:

Արրահամ Հովհաննեսի Գրիգորյան – ծնվել է 1900թ. Բիթլիսի նահանգի Նաբային գյուղում, գյուղացու ընտանիքում: Ծառ դառնություններ է անել ու ապրել իր մաշկի վրա զգացել է եղեռնի բոլոր սարսափներն ու զաղթի տառապանքները: Բանասացն իր կենսագրությունը պատմեց ինչպես վիպասք: Երեք անգամ մորթվելուց փրկվելուց հետո, մոր հեռա փախել է: Հորեղբայրը Վանում

նրան հանձնել է որբանոց, որի հետ 1916թ. հայտնվել է Դիլիջանում, այնուհետև մագապուրծ Մինաս եղբայրը նրան տարել է մանկան հոգեվարքի մեջ թաքտացող Էջմիածին, որտեղ կենդանի մնալը հստակոր էր հերոսության: Բժիշկներ Սանդիկյանի ու Թախտաջյանի օգնությամբ նա աշխատանք է ստանում և հայտնվում Իգլիքում: Այսպես երկար կյանքի է թվարկել նրա կյանքը պատմության մանրամասները, և ինչպես բանասաց ինքն է դիպուկ բնորոշել. «Տավուշ կետր ինձ պտի թանաք ըլի, Կարմիր յալն էլ թուխտ, որ իմ կյանքը տեղավորի: Է՛, ինչիր եմ տեսել, քար էր ըլել իմ աեղը չէր դիմանալ»:

Աբրահամ Գրիգորյանը շնորհալի հեքիաթասաց էր: Նրա պատումները ողորված էին լուսավոր լսվածություններ ու եավստով, նրա հերոսները բազում դժվարություններ հաղթահարելով՝ բարի գործը ավարտին էին եասցնում, ինչպես բանասաց ինքը: Նա սիրված հեքիաթասաց էր և Բերդի ծերունիների հավաքատեղիի բանասացների առաջնորդը: Աբրահամ Գրիգորյանն իր բազմաչարչար մանկանացուն կնքեց 1984թ.:

Հայկանուշ Յականի Դիլանյան – ծնվել է 1901թ. Շամշադինի շրջանի Նորաշեն գյուղում, գյուղացու ընտանիքում: Ծնված օրվանից նա ճաշակել է որբուհու դառը ճակատագիրը, խորթ մոր եալսծանքները: Նա դառնությամբ ասաց. «Չէ՛, անգրագետ եմ, խորթ մեր ա ըլել, ըշկոլ չի տվել, քե մասուղ կըլիս տվել ա՛՝ նստըցրել, ոտիս տվել ա՛՝ կըղըցրել»:

Աշխատել է կոլտնտեսությունում, այժմ թոշակառու է: Բանասացը աշխույժ ու կենսախիսնդ կին է, գիտի բազմաթիվ խառիկներ, եանելուկներ, հեքիաթներ, որոնք սովորիլ է իր տաանից ու պասից:

Ենգիբար Հարությունի Երիցյան – ծնվել է 1903թ. Շամշադինի շրջանի Դրդի (Արծիսբերդ) գյուղում: Կիսագրագետ է, սովորել է գյուղի ծխակտն դպրոցում: Աշխատել է կոլտնտեսությունում: Մեծ ընտանիք է ունեցել՝ եինգ տղա և չորս սողջիկ, որոնք այժմ գյուղում չեն ապրում: Մտանակցել է Հայենական պատերազմին, որի ընթացքում աշտարակցի Մուխայել Սանուկյանից սովորել է «Հաջի Մուրադ» հեքիաթը: Գիտի բազմաթիվ հեքիաթներ և ավանդություն իրենց «Երիցյան-Բլբուլյան» տոննի մասին: Շատ զգացմունքային բանասաց էր, պատմելու ընթացքում

հեքիաթի հերոսի վիճակից ելնելով՝ հաճախ հուզվում էր և արտասվում:

Անուշ Կարապետի Մաճկալյան (Դարբինյան) – ծնվել է 1891թ. Շամշադինի շրջանի Թովուզ գյուղում: Գրող Մուսլուս Դարբինյանի քույրն է: Մայրական սլսալը՝ Գարեգին Մուրադյանը, հոգևորական է եղել: Թե ինքը և թե՛ քույրերը՝ Վարսենիկ, Յուլիկ և Լուսյա Դարբինյանները, հմուտ բանասացներ են: Վերին ասահճանի խոսքաշատ և բանիմաց անձնավորություն է, գյուղական կենցաղի, բառուբանի, սովորույթների «Փայլով հանրագիտարան»: Եղել է նաև Ռոմանոս Մելիքյանի բանասացը (նրա հիշողությունները Ռ.Մելիքյանի մասին պատվում է Է. Խենյաանի ֆոնդում FEI:5235-5243 համարի տակ):

Ա.Մաճկալյանը գրագետ է, 38 տարի աշխատել է կոլտնտեսությունում որպես շերամապահ և գորգագործ: Այժմ էլ առանց ակնոցի գորգ է գործում: Ամեն ինչ նրան եետաքրքրել է և շարունակում է հետաքրքրել: Միրում է համադրել անցյալն ու ներկան և եզրակացություններ տնել, ը դեպ, գերապատվությունը տալիս է ներկային. «Էս իշխանության ամեն պանին էլ հավան եմ, մեմակ էս մի պանին հավան չեմ, որ պըժանվըմ ևն»: Գալիքը ընկալելու և զնետատելու մի յուրօրինակ դրվագ է հետևյալը. Անուշ տաաիկը խանութում առևտուր անելուց եետո առանց վճարելու դուրս է գալիս, ապա վերադառնում և լուտ կանգնած վաճառողին ասում է. «Այ մարդ, գիղըմ ե՞ս, ես էս խի եմ քնըմ, ես մեծ եմ, ես կոմունիզմին եղսնիլ չղեմ, իմ վայ կոմունիզմը մեի եմ անըմ»:

Իր իմացած բազմաթիվ երգերը, խառիկները, հանելուկները, գրույցները, առածասացվածքները, սովորույթներն ու ծեսերը նա սիրով փոխանցում է մատաղ սերնդին՝ ետվատարին մնալով այն սկզբունքին, որը բնորոշում է այսպես «Էն մաբթն ա մաբթ, որ իրան գիղությունը թող անի մնա, աանի ոչ հողի տակն ածի»:

Կոստի Գալուստի Պապյան – ծնվել է 1901թ. Շամշադինի շրջանի Բերդ գյուղում, չքավոր գյուղացու ընտանիքում: Բանասաց Արսեն Պապյանի կրտսեր եղբայրն է: Մինչև խորհրդային կարգերի հաստատումը բառակություն է արել եարուստների տներում, այնուհետև ատաղձագործություն է սովորել: Կոլտնտեսությունում աշխատել է որպես

ատաղձագործ և սղոցավար: Մասնակցել է Հայրենական պատերազմին, վիրավորվել է, երկրորդ կարգի հաշմանդամ է:

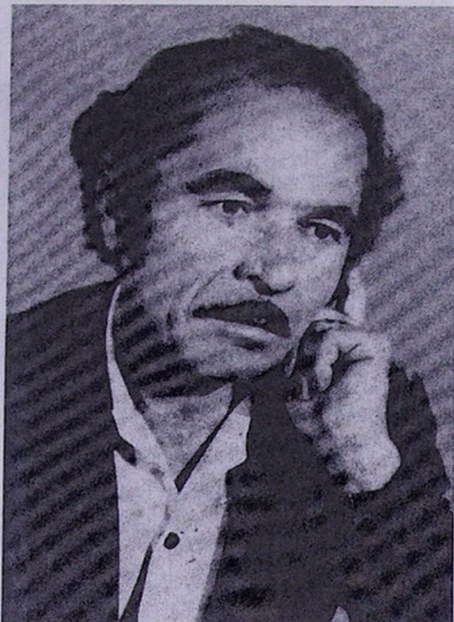
Բանասացը գիտի բազմաթիվ հայերեն և սղորեջաներեն երգեր, սիրավեպեր, գրույցներ, զվարճախոսություններ, «Զյոռ-Օղլի» էպոսը: Միրված երգասաց է եղել և երգերը կատարել է սազի նվագակցությամբ: Մասնակցել է ժողովրդական երգերի կատարողների հանրապետական մրցույթների:

Լ-նն Պեկրոսի Վիրաբյան – ծնվել է 1904թ. Շամշադինի շրջանի Բերդ գյուղում, գյուղացու ընտանիքում: Երեք տարեկանում որբացել է և մնացել տատի խնամքին, որից էլ սովորել է ավստրոթուրքերեն ու գրույցները: Տասնութ տարեկանում ամուսնացել է, ունեցել է երեք երեխա, կնոջ մահից հետո նորից ամուսնացել է մի կնոջ հետ, որն առաջին ամուսնուց ուներ չորս երեխա, միասին էլ ունեցել են վեց երեխա, և Լ.Վիրաբյանը դեկավրել է աասներեք երեխայից բաղկացած գերդաստանը: Գրագիտություն սովորել է

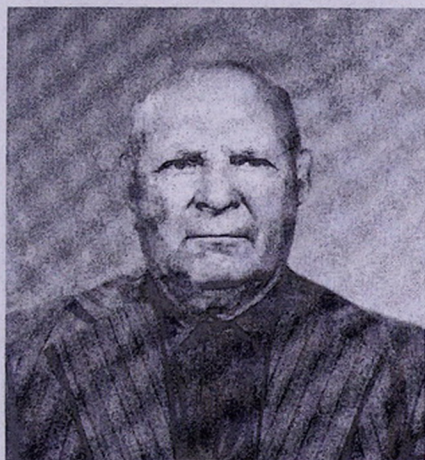
30-ական թվականներին՝ լիկկայանու: Աշխատել է կոլտնտեսությունում, զբաղվել է հողագործությամբ, 23 տարի եղել է բրիգադիր. վերջին տարիներին տշխատում է որպես հտնդապան: Մասնակցել է Հայրենական պատերազմին, վիրավորվել է և վերադարձել: Միրված բանասաց է, պատմում է հին կենցաղը ներկայացնող եետաքրքիր հուշապատումներ, գրույցներ, ավանդություններ:

Նապո Վարդ-անի Քոսակյան (Մելյան) – ծնվել է 1893թ. Շամշադինի շրջանի Վերին Կարմիրաղբյուր գյուղում: 13 տարեկանում ամուսնացել է, տեղափոխվել Բերդ, այժմ էլ կենդանի է: Ունեցել է տասը երեխա. «Տասը անքամ մտքափոխություն եմ քաշել»:

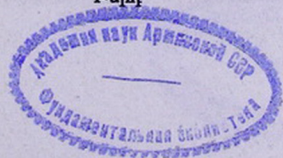
Բանասացն անգրագետ է: Շատ լավ եիշողություն ունի, պատմում է հեքիաթներ, գրույցներ, որոնք սովորել է ամուսնուց, գիտի սովորյալներ, ծեսեր, իրադիկներ, առած-ասացվածքներ, եկեղեցական ու ժողովրդական առներ: 90-ամյա բանասացը շարունակում էր վարել տնտեսությունը և գորգ էր գործում:

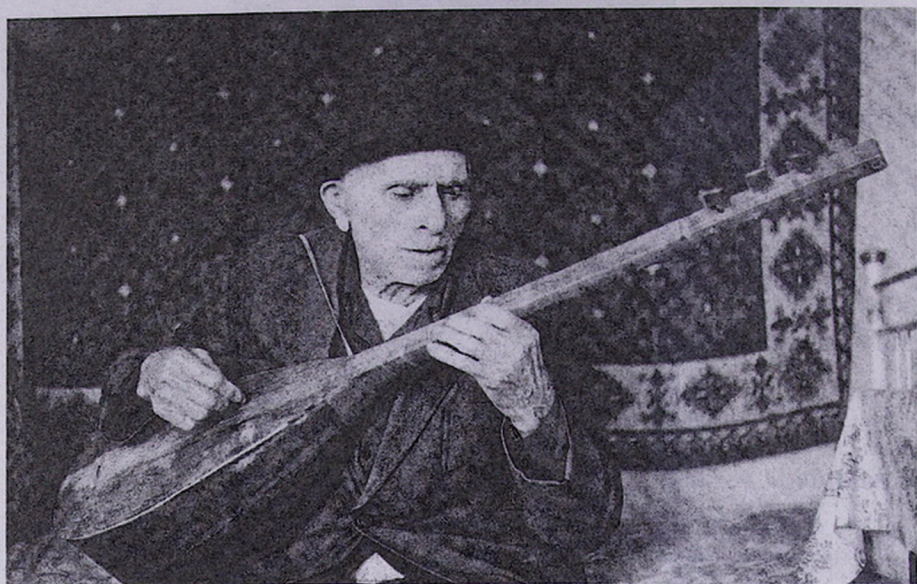

Բանասաց՝ Տիգրան Բաբայան,
Արժվաբերդ

Բանասաց՝ Լևոն Վիրաբյան,
Բերդ

Բանասաց՝ Կոստի Պապյան, Բերդ

Բանասաց՝ Արսեն Պապյան,
Բերդ

Բանասաց՝ Վարսենիկ Միսկարյան
Վարազական

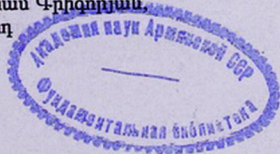

Բանահավար՝ Էսբեր Խենյան
 Բանասաց՝ Ժիրայր Խարազյան
 1986թ. Նոր Վարազական

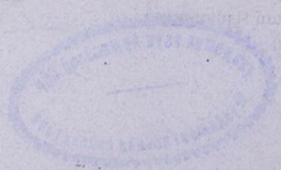

Բանասաց՝ Արթուր Գրիգորյան,
 Բերդ

Բանասաց՝ Անուշ Մանկալյան,
Թովուզ

Բանասաց՝ Սամսոն Բարայն,
Այգեծոր

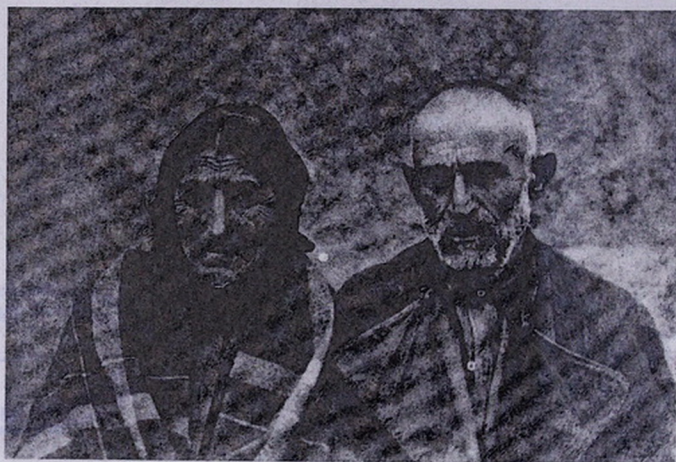
Բանասաց՝ Ենգիբար Երիցյան,
Արծվաբերդ

Բանասացներ՝ Հայկի և Վարդանուշ Պապյաններ,
Բերդ

3

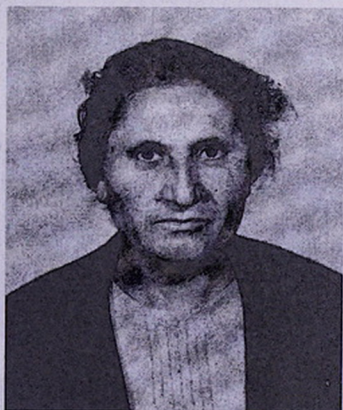
Թովուզեցի Ավագ պապը և Գեղեց տատը,
Թովուզ

Բանասաց՝ Հայկանուշ Դիլանյան,
Նորաշեն

Բանասաց՝ Արամ Միսկարյան,
Վարազական

Բանասաց Լուսիկ Միսկարյան
Վարազական

Բանասաց՝ Հակոբ Մառիկյան,
Այգեծոր

Բանասաց՝ Նատո Քոսակյան,
Բերդ